

თამაში, როგორც სკოლამდელთა აქტივობის ძირითადი ფორმა

ნინო ჭოხონელიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail: nino.chokhanelidze @atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2023.30.25>

თამაში ქცევის ისეთი ფორმაა, რომელიც ადამიანს მთელი ცხოვრების მანძილზე გაჰყვება და მისი აქტივობის გამოვლენის ერთ-ერთ თავისებურებას წარმოადგენს. ეს თავისებურება ბავშვობისა და ზრდასრულობის ასაკში სხვადასხვაგვარად ვლინდება. თამაში თვითგამოხატვის მნიშვნელოვანი საშუალებაა. ის არის პირველი აქტივობა, რომელიც განსაკუთრებულ როლს ასრულებს ბავშვის პიროვნების ფორმირებაში. თამაშის დროს ბავშვი არ გრძნობს თავს ზრდასრული ადამიანის გავლენის ობიექტად, არამედ არის საქმიანობის სრულფასოვანი სუბიექტი.

ფსიქოლოგები დიდი ხანია სწავლობენ ბავშვებისა და მოზრდილების თამაშებს. იკვლევენ მათ ფუნქციებს და კონკრეტულ შინაარსს, ადარებენ სხვადასხვა ტიპის აქტივობებს. თამაშის საშუალებით ბავშვები ვითარდებიან ფიზიკურად, კოგნიტურად და ემოციურ - სოციალურად. თამაში ხელს უწყობს მეტყველების და კომუნიკაციური უნარების განვითარებას. თამაშს ახასიათებს დადებითი ემოციები, იმპროვიზაცია, სიხალისე, სპონტანურობა და თანამშრომლობა. ესაა პროცესი, რომელიც ბავშვს ანიჭებს სიამოვნებას და სიხარულს, უღვიძებს ცნობისმოყვარეობას. თამაშში ყალიბდება ბავშვის პიროვნების ყველა ასპექტი, მნიშვნელოვანად იცვლება მისი ფსიქიკა, ამზადებს მას განვითარების ახალ, უფრო მაღალ საფეხურზე გადასასვლელად.

თამაში ხელს უწყობს გრძნობების განვითარებას და ქცევის ფორმირებას. „თამაში ბავშვისთვის სამყაროს შემეცნების, თვითგამოხატვისა და ურთიერთობის საშუალებაა. ბავშვი აქტიურად სწავლობს კეთებით. ის სწავლობს გარემოს აღმოჩენით, პროცესში აქტიურად ჩართვით. მისთვის უპირატესია არა მზა ცოდნა და ინფორმაციის მიღება, არამედ სამყაროს საკუთარი ამოცდილებით შემეცნება“.

საკვანძო სიტყვები: თამაში, აქტივობა, პიროვნების ფორმირება.

თამაში ქცევის ისეთი ფორმაა, რომელიც ადამიანს მთელი ცხოვრების მანძილზე გაჰყვება და მისი აქტივობის გამოვლენის ერთ-ერთ თავისებურებას წარმოადგენს. ეს თავისებურება ბავშვობისა და ზრდასრულობის ასაკში სხვადასხვაგვარად ვლინდება. თამაში

თვითგამოხატვის მნიშვნელოვანი საშუალებაა, რომელიც ეხმარება ბავშვს სწავლასა და განვითარებაში. თამაში განსაკუთრებულ როლს ასრულებს ბავშვის პიროვნების ფორმირებაში. თამაში ავითარებს სხვადასხვა სახის აქტივობას, რომლებიც შემდეგ იძენს დამოუკიდებელ მნიშვნელობას. თამაშის დროს ბავშვი არ გრძნობს თავს ზრდასრული ადამიანის გავლენის ობიექტად, არამედ არის საქმიანობის სრულფასოვანი სუბიექტი. ბავშვობისა და მოზრდილობის ასაკში „თამაშის შინაარსი ფანტაზიის გადამუშავებულს, გარდაქმნილს პროდუქციას წარმოადგენს იმისას, რაც ბავშვს ნახული ან გაგონილი აქვს, და არა თავისუფალი ფანტაზიის დამოუკიდებელ ნაყოფს“ [უზნაძე 1964: 607-608].

ფსიქოლოგები დიდი ხანია სწავლობენ ბავშვებისა და მოზრდილების თამაშებს. იკვლევენ მათ ფუნქციებს და კონკრეტულ შინაარსს, ადარებენ სხვადასხვა ტიპის აქტივობებს. თამაშის საშუალებით ბავშვები ვითარდებიან ფიზიკურად, კოგნიტურად და ემოციურ - სოციალურად. თამაში ხელს უწყობს მეტყველების და კომუნიკაციური უნარების განვითარებას, წიგნიერების და ციფრული უნარების ადრეულ ასაკში ფორმირებას. თამაში აუმჯობესებს მეხსიერებას, დიდ გავლენას ახდენს თვითშემეცნების და თვითრეგულირების სტიმულირებაში. ბავშვები უკეთესად სწავლობენ, როცა შინაგანად არიან მოტივირებული და უფრო მეტს სწავლობენ, როცა სწავლის პროცესი სასიამოვნოა. თამაშს ახასიათებს დადებითი ემოციები, იმპროვიზაცია, სიხალისე, სპონტანურობა და თანამშრომლობა. ესაა პროცესი, რომელიც უღვიძებს ბავშვს ცნობისმოყვარეობას და მოაქვს სიამოვნება და სიხარული. სკოლამდელი ასაკის ბავშვები თამაშში წყვეტენ პრობლემებს, ატარებენ ექსპერიმენტებს, ფიქრობენ და სწავლობენ. კვლევები ადასტურებს, რომ თამაში ყველაფერს ცვლის, მათ შორის ბავშვის განვითარების გზას და შედეგებს.

მარია მონტესორის მიაჩნდა, რომ თამაში ბავშვის საქმეა და ბავშვს თამაშით შეუძლია ისწავლოს და გაიზარდოს. მონტესორიმ შენიშნა, რომ ბავშვები უპირატესობას ანიჭებდნენ რეალობაზე დაფუძნებულ თამაშს და ასევე უფრო მეტად უყვართ თამაში, როდესაც იყენებდნენ რეალურ მასალებს, რომლებიც რეალურ შედეგებს იწვევს. მან ასევე აღმოაჩინა, რომ ბავშვებს უყვართ უფროსების მიბაძვა. ბავშვს სურვილი უჩნდება, გაეცნოს უფროსების სამყაროს, ამასთან მას არ გააჩნია ამისათვის აუცილებელი ცოდნა და უნარი. აქედან გამომდინარე, ბავშვი უფროსების სამყაროს ითვისებს მისთვის მისაღწევი ფორმით - თამაშით. თამაში ხომ ცხოვრების „ანარეკლია“. აქ ყველაფერი არის „თითქოს“, მაგრამ ამ პირობით გარემოში, რომელიც ბავშვის ფანტაზიით არის შექმნილი, ბევრი რეალობაა. მათ შორის თამაშის მონაწილეთა ქმედებები, მათი გრძნობები და გამოცდილება ნამდვილი და გულწრფელია. „ბავშვს თამაში უყვარს, აინტერესებს. იგი გატაცებით თამაშობს. ამას კი, მისი სწორი ორგანიზაციის პირობებში, დიდი აღმზრდელობითი და შემეცნებითი მნიშვნელობა აქვს. თამაში არის ადამიანის ქცევის ისეთი ფორმა, რომელიც ახლოსაა სწავლასთან,

შრომასთან, საზოგადოებრივ საქმიანობასთან და მისთვის მოსამზადებელ საფეხურს წარმოადგენს. უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ბავშვისთვის თამაში იგივეა, რაც მოზრდილი ადამიანისათვის შრომა. ამიტომ მშობლებმა და აღმზრდელებმა უნდა წახალისონ ბავშვის თამაში მოძრაობითი აქტივობებით“ [ყოლბაია 2011: 221].

სკოლამდელ ასაკში ბავშვები სხვადასხვა ტიპის თამაშებს ირჩევენ. ეს იქნება წარმოსახვითი როლური თამაშები, წესებიანი თამაშები თუ კომპიუტერული თამაშები. ბავშვის ზრდასთან ერთად იცვლება თამაშის ფორმები. ადრეული ასაკის ბავშვები თამაშის დროს არ ისახავენ მიზანს, არ ადგენენ თამაშის წესებს. 5-6 წლის ასაკის ბავშვების თამაშებს აქვს მიზანი, თავადვე ადგენენ თამაშის წესებს, თანამშრომლობენ ერთმანეთთან. ამ თამაშებში სკოლამდელი ასაკის ბავშვები როლებში ამრავლებენ ყველაფერს, რასაც ირგვლივ უფროსების ცხოვრებასა და საქმიანობაში ხედავენ. „სკოლამდელ ასაკში ქცევის წამყვან ფორმას წარმოადგენს თამაში. თამაში წამყვანი ხდება არა იმიტომ, რომ თანამედროვე ბავშვი, როგორც წესი, დროის უმეტეს ნაწილს გასართობ თამაშობებში ატარებს და სავსებით არ არის ჩართული უფროსების შრომით საქმიანობაში. თამაში იწვევს თვისობრივ ცვლილებებს ბავშვის ფსიქიკაში. იქმნება სასწავლო საქმიანობის საფუძვლები, რომლებიც წამყვანი ხდება სასკოლო ასაკში“ [მაღრაძე 1998 : 82].

სკოლამდელთა ინტელექტუალური შესაძლებლობების განვითარებაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს დიდაქტიკურ თამაშს, რომელიც არის სწავლის საშუალება და ეხმარება ბავშვს ცოდნის ათვისებასა და განმტკიცებაში, ასევე შემეცნებითი საქმიანობის ხერხების დაუფლებაში. დიდაქტიკური თამაში არის მრავალმხრივი, რთული პედაგოგიური ფენომენი, რომელიც ეფექტურად ზრდის ბავშვის ინტერესს საგანმანათლებლო საქმიანობის მიმართ. დიდაქტიკური თამაშის საშუალებით ბავშვები საინტერესოდ ახდენენ, ავრცელებენ, ამოწმებენ და აყალიბებენ თავიანთ გამოცდილებას და შესაძლებლობებს, ხოლო მიღებული ცოდნა, გამოცდილება და შთაბეჭდილებები გამოიხატება და გამოიყენება ახალ საგანმანათლებლო სიტუაციებში. დიდაქტიკური თამაშის საშუალებით სკოლამდელები სწავლობენ კლასიფიკაციას, შედარებას და განზოგადებას, უვითარდებათ სივრცითი აზროვნება და წარმოსახვა, საკუთარი თავის და სხვების მიმართ პატივისცემის გრძნობა. თუ გვინდა, რომ ბავშვები გაიზარდონ ჰარმონიულად განვითარებულნი, აუცილებელია ვასწავლოთ მათ არა მხოლოდ დიდაქტიკური თამაში, არამედ ვისწავლოთ მათთან ერთად თამაში.

ამრიგად, ბავშვები სამყაროს თამაშის საშუალებით ეცნობიან. განვითარების ადრეულ ეტაპზე ნებისმიერი ფორმით, თამაში ხელს უწყობს ბავშვის მრავალმხრივ განვითარებას. აღმზრდელებსა და მშობლებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ სკოლამდელი ასაკის ბავშვების ჰოლისტურ განვითარებას სხვადასხვა ტიპის სათამაშო აქტივობების ჩართვით მათ

ცხოვრებაში. რადგან სათამაშო აქტივობის ფარგლებში ფორმირებას იწყებს საგანმანათლებლო აქტივობა, რომელიც შემდგომში წამყვანი ხდება ბავშვის განვითარებაში. ასევე, თამაში ხელს უწყობს გრძნობების განვითარებას და ქცევის ფორმირებას. თამაში ბავშვს პრობლემების გადაჭრის, თვითშეფასების ამაღლების, საკუთარი თავის შეცნობის, კრიტიკული და შემოქმედებითი აზროვნების განვითარების საშუალებას აძლევს. „თამაში ბავშვისთვის სამყაროს შემეცნების, თვითგამოხატვისა და ურთიერთობის საშუალებაა. ბავშვი აქტიურად სწავლობს კეთებით. ის სწავლობს გარემოს აღმოჩენით, პროცესში აქტიურად ჩართვით. მისთვის უპირატესია არა მზა ცოდნა და ინფორმაციის მიღება, არამედ სამყაროს საკუთარი გამოცდილებით შემეცნება“ [www.unicef.org]

ლიტერატურა:

1. **ბასილაძე ი., მოწინიძე ქ., ჭოხონელიძე ნ.** - განათლების, სწავლა/სწავლებისა და აღზრდის საკითხები (შესავალი თანამედროვე პედაგოგიკურ აზროვნებაში). ქუთაისი, 2021
2. **დოლიძე ხ., ცინცაძე ნ.**, ბაგა-ბაღის აღზრდელ-პედაგოგის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2015
3. **მალრაძე მ.**, თამაშის ფსიქოლოგია. ქუთაისი, 1995.
4. **ყოლბაია მ.**, თამაში, პრაქტიკული ფსიქოლოგია (კრებული). თბილისი, 2011.
5. **უზნაძე დ.**, შრომები, ტ. III – IV, თბილისი, 1964
6. **ჭოხონელიძე ნ.**, მარია მონტესორის პედაგოგიური იდეები და თანამედროვეობა, ქუთაისი, 2020
7. www.unicef.org

Nino Tchokhnelidze

Akaki Tsereteli State University, Assistant Professor

Play as the main form of preschool activity

Abstract

Play is a form of behavior that follows a person throughout his life and is one of the features of his activity. This feature manifests itself in different ways in childhood and adulthood. Play is an important means of self-expression. It is the first activity that plays a special role in the formation of a child's personality. During the game, the child does not feel like an object of an adult's influence, but is a full-fledged subject of activity.

Psychologists have been studying the games of children and adults for a long time. They examine their functions and specific content, comparing different types of activities. Through play, children develop physically, cognitively and emotionally - socially. The game helps to develop speech and communication skills. The game is characterized by positive emotions, improvisation, cheerfulness,

spontaneity and cooperation. This is a process that gives the child pleasure and joy, awakens curiosity. In the game, all aspects of the child's personality are formed, his psyche changes significantly, preparing him to move to a new, higher level of development.

The game contributes to the development of feelings and the formation of behavior. "Play is a way for a child to learn about the world, express himself and communicate. A child actively learns by doing. He learns by discovering the environment, actively engaging in the process. For him, it is preferable not to receive ready knowledge and information, but to get to know the world through his own experience.